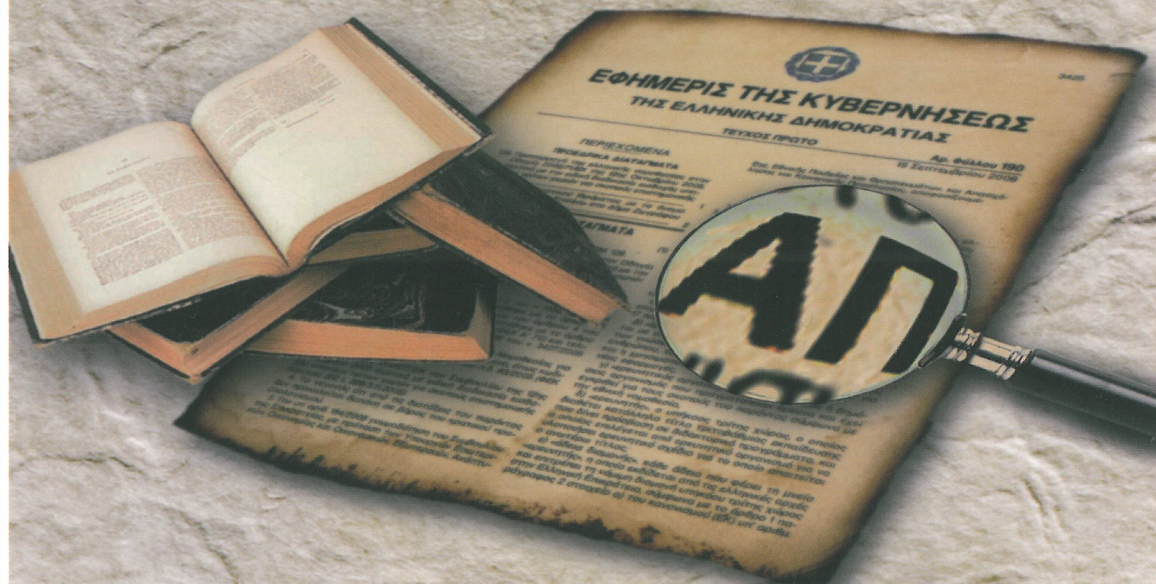

ΙΓ΄ Διεθνές Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά Εγχειρίδια:
Ελληνική πραγματικότητα και διεθνής εμπειρία

Συνδιοργάνωση:

Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος

Εργαστήριο Παιδαγωγικής και Διδακτικής
Μεθοδολογίας Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εργαστήριο Μελετών Απόδημου Ελληνισμού και
Διαπολιτισμικής Εκπ/σης Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τοπικό Παράρτημα Ηπείρου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Ιωάννινα 20, 21 και 22 Νοεμβρίου 2009
Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Επιμέλεια: Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης – Μαρία Σακελλαρίου – Θωμάς Μπάκας

Τόμος Α΄

ιδιάδραση

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΓ' Διεθνές Συνέδριο

Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά Εγχειρίδια: Ελληνική πραγματικότητα και διεθνής εμπειρία

Ιωάννινα 20, 21 και 22 Νοεμβρίου 2009

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
Τόμος Α'

Επιμέλεια:

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Μαρία Σακελλαρίου
Θωμάς Μπάκας

Συνδιοργάνωση:

- Εργαστήριο Παιδαγωγικής και Διδακτικής Μεθοδολογίας του Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Εργαστήριο Μελετών Απόδημου Ελληνισμού και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
- Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Τοπικό Παράρτημα Ηπείρου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Τόπος Διεξαγωγής:

Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

 ιάδραση

Οι Κοινωνικές Σπουδές στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο

Βασίλειος Οικονομίδης

Εισαγωγή

Η θέση των Κοινωνικών Σπουδών (Κ.Σ.) στο σχολικό Αναλυτικό Πρόγραμμα (Α.Π.) θεωρείται ως ιδιαίτερα σημαντική διότι προάγει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, την ένταξή του στο κοινωνικό περιβάλλον, συντελεί στη δημιουργία ευαίσθητων προσωπικοτήτων και υπεύθυνων πολιτών (Allen, 1996· Martorella, 1994:7-10· Καραγιώργος, 2005). Μέσα από τους κλάδους σπουδών ή τα μαθήματα που συνδέονται με τις Κ.Σ. (Ιστορία, Θρησκευτικά, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Κοινωνιολογία, Οικονομία) παρέχονται οι απαραίτητες γνώσεις στους αναπτυσσόμενους ανθρώπους για την ιστορική και πολιτισμική ταυτότητα της κοινωνίας στην οποία ζουν και υποβοηθούνται να ενταχθούν αρμονικά σε αυτήν. Έτσι, μέσα κυρίως από τα μαθήματα αυτά μεταδίδονται στη νέα γενιά γνώσεις, στάσεις, μορφές συμπεριφοράς, πολιτισμικά πρότυπα, κοινωνικές, πολιτικές και θρησκευτικές αξίες και διαμορφώνονται οι νέοι πολίτες που θα διατηρήσουν ή θα αλλάξουν την κοινωνία (Καραγιώργος, 2005). Αυτή η διαμόρφωση των μαθητών λαμβάνει χώρα καθ' όλη τη διαδρομή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα ξεκινώντας από το νηπιαγωγείο (Sprodek, 1969· Κουτσοβάνου, 2002). Η διαμόρφωση του νέου μέλους της κοινωνίας αρχίζει φυσικά από την οικογένεια, αλλά ως διαδικασία που ακολουθεί συγκεκριμένους και ορισμένους από την πολιτεία σκοπούς, και διεξάγεται με συγκεκριμένη μεθόδευση από κατάλληλα εκπαιδευμένα πρόσωπα ξεκινάει από το νηπιαγωγείο ως πρώτη βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος (Κουτσοβάνου, 2002). Η θέση αρκετών επιμέρους γνωστικών αντικειμένων των Κ.Σ. ιδίως της Ιστορίας και των Θρησκευτικών, αλλά και της γνώσης του εγγύς περιβάλλοντος (σπίτι, γειτονιά, επαγγέλματα, μέσα μεταφοράς, Μ.Μ.Ε.) ήταν κομβική σε όλα τα Α.Π. του ελληνικού νηπιαγωγείου (Κιτσαράς, 1998). Σκοπός της εργασίας μας αυτής είναι η ανίχνευση της θέσης των Κ.Σ. στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το Νηπιαγωγείο. Εξετάζουμε δηλαδή ένα θέμα της Προσχολικής Παιδαγωγικής και συγκεκριμένα ένα ζήτημα της Διδακτικής Μεθοδολογίας της Προσχολικής Εκπαίδευσης: το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ως προς τις Κοινωνικές Σπουδές

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Οι Κοινωνικές Σπουδές στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τη θέση που καταλαμβάνουν οι Κοινωνικές Σπουδές (Κ.Σ.) στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο εντοπίζοντας τους στόχους-επιδιώξεις που παρατίθενται και τις ενδεικτικές για την υλοποίησή τους δραστηριότητες που προτείνονται.

Οι Κ.Σ. εντάσσονται στο Πρόγραμμα Σπουδών του Δ.Ε.Π.Π.Σ. με τίτλο «Παιδί και Περιβάλλον» και στον άξονα *Ανθρωπογενές Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* που διαφοροποιείται από τον άξονα *Φυσικό περιβάλλον και Αλληλεπίδραση*, ο οποίος περιλαμβάνει την προσέγγιση γνώσεων των Φυσικών Επιστημών (φυσικά φαινόμενα, ιδιότητες και χαρακτηριστικά υλικών, πλανήτες κ.ά.). Στον άξονα *Ανθρωπογενές Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* προσεγγίζονται βασικές έννοιες και διαδικασίες της Γεωγραφίας, της Ιστορίας, των Θρησκευτικών, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, καθώς και στοιχεία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, της Αγωγής Υγείας και της Κυκλοφοριακής Αγωγής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2002α:3). Προτείνεται όλες οι δραστηριότητες, ομαδικές και ατομικές, να ξεκινούν από τις προηγούμενες γνώσεις και τις ανάγκες των παιδιών, να «ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα, την ανταλλαγή ιδεών και να οδηγούν σε νέες γνώσεις» (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2002α:3). Τα θέματα πρέπει να ενδιαφέρουν τα παιδιά, τα οποία επιλέγουν τρόπους, υλικά, μέσα για να μελετήσουν κάθε θέμα. Έτσι, τα γεγονότα, τα φαινόμενα, οι έννοιες, οι διαδικασίες που εξετάζονται στο πλαίσιο των Κ.Σ. προσεγγίζονται διαθεματικά, δηλαδή μέσα από ποικίλα θέματα. Κάθε θέμα που μπορεί να άπτεται κυρίως των Κ.Σ. είναι δυνατόν να προσεγγίζεται και μέσα από διαδικασίες και γνώσεις που εντάσσονται σε άλλους κλάδους σπουδών του Δ.Ε.Π.Π.Σ. - όπως η Γλώσσα τα Μαθηματικά, η γνώση του Φυσικού Περιβάλλοντος, η Πληροφορική, οι εφαρμογές της Αισθητικής Αγωγής – επιτυγχάνοντας αντίστοιχους στόχους (Ντολιοπούλου & Σουσλόγλου, 2007). Επομένως, οι έννοιες των Κ.Σ. προσεγγίζονται μέσα από κατάλληλα επιλεγμένα θέματα (διαθεματικά) και κάθε θέμα είναι δυνατόν να προσεγγίζεται με δραστηριότητες από ποικίλους κλάδους σπουδών (διακλαδικά) «φωτίζοντας» διάφορες πτυχές του (Χρυσαφίδης, 2009:23-24· Σφυρόερα, 2002).

Ο άξονας *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* αποτελείται από δύο επιμέρους άξονες (υποάξονες):

Α) *Το παιδί στο Νηπιαγωγείο και η σχέση του με τους άλλους*. Στον υποάξονα αυτόν περιλαμβάνονται στόχοι που αφορούν την ανάπτυξη των ικανοτήτων κοινωνικοποίησης και ένταξης του παιδιού στα κοινωνικά πλαίσια (οικογένεια, σχολείο, συνοικία-χωριό) στα οποία ανήκει. Εδώ ανήκουν οι στόχοι ανάπτυξης της αυτοεκτίμησης του παιδιού, της συνειδητοποίησης της μοναδικότητάς του ως προσώπου, οι στόχοι της αντίληψης και της αποδοχής των άλλων ως ισότιμων μελών των κοινωνικών ομάδων και η ανάπτυξη συνεργασίας μαζί τους. Εδώ εντάσσονται όλες εκείνες οι δράσεις που αφορούν τη γνωριμία του παιδιού με το στενό κοινωνικό του περιβάλλον, με το μικρόκοσμό του, ο οποίος είναι ιδιαίτερα πολύπλοκος (π.χ. ατομικές διαφορές, πολυπολιτισμικότητα) και γι' αυτό ο εκπαιδευτικός έχοντας «συνειδηση της πολυπλοκότητας του κοινωνικού πλαισίου στο οποίο ζει

και αναπτύσσεται το παιδί» (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2002α:4) οφείλει να αξιοποιεί τις σχετικές εμπειρίες των παιδιών, τις πολιτισμικές τους καταβολές και να τα οδηγεί στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων. Ο εντοπισμός και ο σεβασμός των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ ανθρώπων του ίδιου κοινωνικού πλαισίου ή μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών πλαισίων επιχειρείται μέσω των κατάλληλων περιγραφών και συγκρίσεων.

Β) *Το παιδί στο ευρύτερο ανθρωπογενές περιβάλλον.* Στον υποάξονα αυτόν εντάσσονται οι δράσεις που αφορούν την γνωριμία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στην ιστορική και γεωγραφική του διάσταση. Η διαπίστωση της μεταβολής του περιβάλλοντος στο χώρο και στο χρόνο, η προσέγγιση επιτευγμάτων της τεχνολογίας (π.χ. Μ.Μ.Ε., μέσα μεταφοράς, εργαλεία και μηχανές της καθημερινής ζωής και των επαγγελματιών), η προσέγγιση ιστορικών γεγονότων και προσώπων, ζητήματα που αφορούν την κατανόηση του κοινωνικού περιβάλλοντος στις ευρύτερες χρονικές-ιστορικές και χωρικές-γεωγραφικές διαστάσεις ανήκουν στον υποάξονα αυτόν (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2002α:4).

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι οι δύο αυτοί υποάξονες δεν επανέρχονται κατά την αναλυτική περιγραφή των επιδιώξεων και των προτεινόμενων δραστηριοτήτων του άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση*, ούτε αναφέρονται σε άλλο σημείο του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο. Έτσι, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους λαμβάνει υπόψη για να γνωρίζει σε ποια πτυχή του κοινωνικού περιβάλλοντος (εγγύτερο ή ευρύτερο) αναφέρονται οι δραστηριότητες που αναπτύσσει με τα παιδιά. Περισσότερη καθοδήγηση ή εμπλοκή αυτών των υποαξόνων στο σχεδιασμό της διδασκαλίας δεν προβλέπεται, υπό την έννοια ότι στη συνέχεια, όταν παρουσιάζονται αναλυτικά οι επιδιώξεις του άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση*, δεν κατανέμονται από τους συντάκτες του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στους δύο υπό συζήτηση υποάξονες. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί δηλαδή ότι στη συνέχεια «ξεχνιούνται» οι υποάξονες αυτοί.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις ικανότητες που σχετίζονται με τις Κ.Σ. και επιδιώκεται να αναπτύξουν τα παιδιά μέσα από σχετικές προτεινόμενες δραστηριότητες, όπως διατυπώνονται στον άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο.

- Η πρώτη επιδίωξη αφορά στο ίδιο το πρόσωπο κάθε παιδιού και αναφέρεται στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησής του μέσα από την κατάκτηση της αυτογνωσίας του. Συστήνεται να παρέχονται στα παιδιά εμπειρίες ανάληψης δράσεων, πρωτοβουλιών και ευθυνών στο πλαίσιο του παιχνιδιού αλλά και των οργανωμένων δραστηριοτήτων (π.χ. ελεύθερη συμμετοχή σε δημοκρατική συζήτηση). Γίνεται αναφορά στο δικαίωμα του παιδιού στο λάθος και υπονοείται η παιδαγωγική του αντιμετώπιση.
- Επόμενος στόχος-επιδίωξη είναι η ανάπτυξη ικανοτήτων επικοινωνίας και συνεργασίας στο πλαίσιο ελεύθερων και οργανωμένων δραστηριοτήτων π.χ. επαφές ερωτήσεις-συνεντεύξεις με ενηλίκους εκτός σχολείου, πρόσκληση ενηλίκων στο σχολείο κατά τη διερεύνηση θεμάτων. Όσον αφορά τη συνεργασία με συνομή-

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

λικους, αυτή ξεκινά από την παροχή και την αποδοχή βοήθειας προς και από άλλα παιδιά, διαδικασία που οδηγεί στον επόμενο στόχο, την ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ των παιδιών μέσω της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης. Εδώ προτείνονται δραστηριότητες που έχουν σχέση με τη λειτουργία των ομάδων, τη συζήτηση των προβλημάτων (συγκρούσεις, εντάσεις) που προκύπτουν από τη μεταξύ τους συνεργασία, τον καθορισμό των προσωπικών ορίων του καθενός, αλλά και τη θέσπιση των κανόνων λειτουργίας της ομάδας και της τάξης.

- Μέσα από την επαφή με τους άλλους επιδιώκεται τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν αφενός τη μοναδικότητά τους ως προσώπων με ξεχωριστά χαρακτηριστικά (π.χ. φύλο, ικανότητες, επιθυμίες, κουλτούρα), αλλά και την ομοιότητά τους με τα υπόλοιπα παιδιά σε βασικές πτυχές της προσωπικότητας (π.χ. ανάγκες, επιθυμίες, συναισθήματα). Στο πλαίσιο αυτό αρχίζουν να συνειδητοποιούν την έννοια της διαφορετικότητας όπως εμφανίζεται τόσο στο εγγύς όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον και να προσεγγίζουν την έννοια της ισότητας των ανθρώπων ως αυτόνομων προσώπων και αξιών. Εντοπίζουν τις διαφορές (σωματικές, πολιτισμικές, εθνικές, θρησκευτικές με άλλους ανθρώπους – προτεινόμενες δραστηριότητες: ακρόαση μουσικής άλλων λαών, γιορτή με φαγητά άλλων λαών), αποδέχονται το δικαίωμα στη διαφορά, ενδιαφέρονται για τις ανάγκες που δημιουργούνται στους ανθρώπους αυτούς ένεκα της διαφοράς τους (Α.Μ.Ε.Α., μετανάστες, παιδιά του τρίτου κόσμου) και ευαισθητοποιούνται στην αντιμετώπισή τους. Η συγκρότηση ομάδων με παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και διαφορετικές ικανότητες βοηθά στην αποδοχή της διαφορετικότητας.
- Η γνώση των θρησκευτικών παραδόσεων που αναφέρονται στη χριστιανική πίστη, λατρεία και στα ανάλογα έθιμα συνδέονται ρητά με την καλλιέργεια των συναισθημάτων αγάπης και αδελφoσύνης μεταξύ όλων των ανθρώπων και «προς όλα τα πλάσματα της γης», αναδεικνύοντας το μέγιστο μήνυμα του Χριστιανισμού, την αγάπη προς κάθε ανθρώπινο ον και προς το περιβάλλον. Εδώ οι χριστιανικές εορτές και τα σχετικά έθιμα αποτελούν σημείο εκκίνησης για την ανάπτυξη του συναισθήματος της αγάπης προς όλους τους ανθρώπους.
- Αν οι στόχοι που προηγήθηκαν μπορούν να χαρακτηριστούν ως περισσότερο κοινωνικοί/συναισθηματικοί, αφού αφορούν την ανάπτυξη της κατανόησης και αποδοχής του εαυτού και των άλλων, στη συνέχεια του άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* ακολουθούν στόχοι που έχουν έντονο το γνωστικό στοιχείο (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι., 2002β:14): κανόνες υγιεινής, αλληλεπίδραση ανθρώπου περιβάλλοντος, κατανόηση ιστορικού χρόνου, γεωγραφικές έννοιες, χωρικές δεξιότητες. Ο γνωστικός χαρακτήρας των στόχων αυτών δεν καταργεί και την κοινωνική τους διάσταση, αντίθετα, σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί και να την ευνοεί υποβοηθώντας γνωστικά την επίτευξη κοινωνικών στόχων (π.χ. η καλύτερη κα-

τανόηση του χρονολογικού πλαισίου ενός γεγονότος βοηθά στην βαθύτερη κατανόηση της σημασίας του ίδιου του γεγονότος).

- Ακολουθούν, λοιπόν, στόχοι που αναφέρονται σε κανόνες προσωπικής υγιεινής και προστασίας μέσω δραστηριοτήτων σχετικών με την υγιεινή διατροφή, την αποφυγή χρήσης ουσιών (π.χ. τσιγάρο), την παροχή υπηρεσιών υγείας (π.χ. ο γιατρός, το νοσοκομείο κ.ά.), την επισήμανση τρόπων προστασίας από φυσικά φαινόμενα.
- Η γνώση του εγγύς περιβάλλοντος αποτελεί άλλον έναν γνωστικό στόχο, αφού αναφέρεται στη γνώση του σπιτιού, του σχολείου, του τρόπου κατασκευής τους, της γειτονιάς και της αλλαγής της στο πέρασμα του χρόνου, στη γνώση του ονόματος της πόλης και της διεύθυνσης κατοικίας των παιδιών.
- Οι γνωστικοί στόχοι συνεχίζονται με τη γνώση του ευρύτερου περιβάλλοντος και της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με αυτό (δραστηριότητες εποχικές: θέρος, τρύγος, σπορά, παραγωγή και κατανάλωση προϊόντων, επίδραση του ανθρώπου προς το περιβάλλον). Εδώ εντάσσεται και η οικολογική ευαισθητοποίηση των παιδιών, η οποία είναι απαραίτητο να έχει γνωστικές βάσεις και δομές (π.χ. διαδικασίες παραγωγής, κατανάλωσης και απόρριψης προϊόντων και υλικών). Η οικολογική ευαισθητοποίηση, η οποία αποτελεί ξεχωριστό και αυτόνομο στόχο του Δ.Ε.Π.Π.Σ., έχει κοινωνική διάσταση αλλά στηρίζεται σε γνωστική βάση και οδηγεί σε ανάλογες δράσεις των παιδιών στο άμεσο περιβάλλον (σπίτι, σχολείο, γειτονιά, ανακύκλωση).
- Ακολουθεί άλλος ένας γνωστικός στόχος, η κατανόηση συμβόλων σχεδιαγραμμάτων και χαρτών, ο τρόπος κατασκευής του χάρτη, ο εντοπισμός των γεωγραφικών στοιχείων σε αυτόν, η άσκηση διαδρομών πάνω σε χάρτη, η χρήση γεωγραφικών όρων (Martorella, 1994:202-213).
- Η γνώση των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας, η ταξινόμησή τους σε κατηγορίες, η κατανόηση του σκοπού χρήσης τους και της χρησιμότητάς τους ξεκινά από τις υπάρχουσες γνώσεις των παιδιών και τις επεκτείνει.
- Η γνώση των κανόνων κυκλοφοριακής αγωγής ακολουθεί ως κοινωνικός στόχος που συνδέεται με τον προηγούμενο γνωστικό και εισάγει στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. την κυκλοφορική αγωγή που χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα αναγκαία (Πανταζής & Σακελλαρίου, 2005:249-261).
- Η γνώση των εφαρμογών της επιστήμης στην καθημερινή ζωή κυρίως μέσα από τα επιτεύγματά της (μηχανές, εργαλεία, συσκευές) προετοιμάζει το παιδί για την υιοθέτηση κανόνων ασφαλείας κατά τη χρήση των προϊόντων της τεχνολογίας που μας εξυπηρετούν στην καθημερινή ζωή.
- Το ίδιο μοντέλο πρόταξης των γνωστικών στόχων εφαρμόζεται και στην προσέγγιση ιστορικών θεμάτων και εννοιών. Προηγούνται οι γνωστικοί στόχοι της αποσαφήνισης χρονικών εννοιών και αντίληψης της χρονικής ακολουθίας, ως παρελ-

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

θόντος, παρόντος, μέλλοντος, χρονικών διαστημάτων εκτεταμένων ή μικρότερων (εποχές, μήνες, εβδομάδες, ημέρες, περίοδοι της ημέρας, χρήση χρονικών επιρρημάτων (χθες, σήμερα, αύριο, πριν, τώρα, μετά κ.ά.). Αναπαράσταση στη σωστή χρονική ακολουθία των σκηνών αναγνωρίζοντας αρχή μέση και τέλος μιας ιστορίας, σύγκριση ίδιων σκηνών σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, επίσκεψη στο μουσείο, αποτελούν ενδεικτικές δραστηριότητες για την κατανόηση της τοποθέτησης γεγονότων και της μεταβολής στη διάρκεια του χρόνου.

- Σε συνδυασμό με την κατανόηση του χρόνου έρχεται ο στόχος ανάπτυξης του ενδιαφέροντος των παιδιών για ιστορικά γεγονότα τοπικής, εθνικής και ευρύτερης εμβέλειας. Σημαντική είναι η κριτική προσέγγιση των γεγονότων και των πρωταγωνιστών της ιστορίας, όπως προτείνεται μέσα από το σχολιασμό των κινήτρων, δηλημάτων, συναισθημάτων, ενεργειών των ιστορικών προσώπων και των συνεπειών των πράξεών τους. Έτσι, το ιστορικό γεγονός δεν «μαθαίνεται» μόνο, αλλά προσεγγίζεται κριτικά μέσα από τη χρήση σχετικών πηγών (π.χ. εικόνες, φωτογραφίες, έργα τέχνης, λογοτεχνικά κείμενα).
- Οι παραπάνω γνωστικοί και κοινωνικοί στόχοι ενδείκνυται να επιτυγχάνονται μέσα από δραστηριότητες που έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τους κυρίως τη γλωσσική επικοινωνία μεταξύ των παιδιών με περιγραφές, συγκρίσεις, εκτιμήσεις γεγονότων, διατύπωση υποθέσεων και ανάπτυξη επιχειρηματολογίας. Η χρησιμοποίηση τεχνολογικών μέσων (π.χ. φωτογραφικές μηχανές, μαγνητόφωνο, ηλεκτρονικός υπολογιστής) όχι μόνο βοηθά στην προσέγγιση των συζητούμενων θεμάτων, αλλά εμμέσως, πλην σαφώς βοηθά τα παιδιά να αντιληφθούν τη χρησιμότητα των τεχνολογικών μέσων εντελώς βιωματικά (Martorella, 1994:202-213· Pahl, 1996).
- Ο τρόπος εργασίας στις Κ.Σ. που συνιστάται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και ταυτόχρονα αποτελεί και στόχο του είναι η ανάπτυξη της ικανότητας των παιδιών να εξοικειώνονται με τον ερευνητικό τρόπο μελέτης πραγματοποιώντας μικροέρευνες με σκοπό την απάντηση των ερωτημάτων που τίθενται από τα ίδια στο πλαίσιο των θεμάτων που εξετάζουν. Η διερεύνηση ξεκινά με τον καθορισμό του ερωτήματος και την αποσαφήνισή του, περνά από τη διατύπωση υποθέσεων, οδηγείται στη συγκέντρωση στοιχείων από διάφορες πηγές, ακολουθεί η επεξεργασία και η ερμηνεία τους με αποτέλεσμα την απάντηση στο αρχικό ερώτημα ή και τη διατύπωση νέων.

Συζήτηση - Προτάσεις

Από τη μελέτη του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο προκύπτει ότι οι Κ.Σ., όπως εντάσσονται στο άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* καταλαμβάνουν έναν ση-

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η υποστήριξη που παρέχεται για την επεξεργασία θεμάτων Κ.Σ. από τον Οδηγό Νηπιαγωγού (2006) κρίνεται μάλλον ελλιπής. Δεν δίδονται αρκετές οδηγίες για τη θεματική προσέγγιση εθνικών και θρησκευτικών εορτών σε πολυπολιτισμικές τάξεις και κοινωνίες, για την ανάπτυξη της πολιτικής κοινωνικοποίησης του παιδιού, για την κατάκτηση της χρονικής ακολουθίας και περιοδολόγησης, (Στραταριδάκη, 2006· Ο' Hara & Ο' Hara, 2001· Pluckrose, 1993· Ντολιοπούλου κ.ά. 2007) κ.ά. Θεωρούμε ότι αυτό το τμήμα του Οδηγού Νηπιαγωγού χρειάζεται εμπλουτισμό και θέτουμε τον προβληματισμό για την ανάγκη σύνταξης ξεχωριστών Οδηγών νηπιαγωγού για κάθε κλάδο σπουδών του Δ.Ε.Π.Π.Σ. συνταγμένους από ειδικούς του κάθε αντικειμένου, αλλά και από παιδαγωγούς - συνδέσμους, ώστε να εξασφαλίζεται ο ενιαίος τρόπος εργασίας στο νηπιαγωγείο.

Η ετοιμότητα των νηπιαγωγών (με διερεύνηση των αρχικών τους σπουδών και της επιμόρφωσης που έχουν δεχθεί) να εφαρμόσουν με ανοικτό πνεύμα, νέα μεθοδολογία και ευρύτερη στοχοθεσία θέματα Κ.Σ. που πάντοτε διδάσκονταν στο νηπιαγωγείο αποτελεί ερώτημα για έρευνα. Διότι το διακύβευμα εντοπίζεται στο πώς αντιμετωπίζονται τα θέματα αυτά ιδεολογικά, στοχοθετικά, μεθοδολογικά: π.χ. το θέμα της 25ης Μαρτίου 1821 πάντοτε διδασκόταν στο νηπιαγωγείο. Τώρα προσεγγίζεται με τη νέα οπτική που εισάγει το Δ.Ε.Π.Π.Σ. (ένταξη στο χρόνο, χρήση πηγών, κριτική προσέγγιση, ιστορική ενσυναίσθηση κ.ά.); Η διερεύνηση του τρόπου προσέγγισης θεμάτων Κ.Σ. στα νηπιαγωγεία θα μας δώσει ενδιαφέροντα σχετικά στοιχεία, καθώς οι νηπιαγωγοί υποστηρίζουν ότι δεν δυσκολεύονται ιδιαίτερα στην επεξεργασία τέτοιων θεμάτων και κατανοούν την εφαρμογή του αντίστοιχου μέρους του Δ.Ε.Π.Π.Σ., αλλά ζητούν και περαιτέρω υποστήριξη (Ντολιοπούλου & Σουσλόγλου 2007· Ντολιοπούλου 2008).

Γενικά, στο πλαίσιο του άξονα *Ανθρωπογενές περιβάλλον και Αλληλεπίδραση* δίδεται η δυνατότητα στη νηπιαγωγό να προσεγγίζει ποικίλα θέματα και να οδηγεί τα παιδιά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, στην επίτευξη της κοινωνικοποίησής τους και στη διαμόρφωση ευαίσθητων, δημοκρατικών και ενεργών πολιτών. Απομένει, λοιπόν στην ίδια με την έγκυρη γνώση, την κατάλληλη μεθοδολογική προσέγγιση, την καλή γνώση της σχολικής ομάδας και του κοινωνικού πλαισίου να επιλέγει και να προσεγγίζει μαζί με τα παιδιά θέματα Κ.Σ. που αφενός τα ενδιαφέρουν, αφετέρου δίνουν δυνατότητες επίτευξης των παραπάνω στόχων.

Abstract

Social studies constitute an important area of the curriculum for the Greek Kindergarten. The major objectives of the social studies curriculum for preschool education give to the children the opportunity to attain successfully significant concepts in the fields of history, religion, geography, cultural diversity and environment treatment. The social studies curriculum gives

to the kindergarten teacher the chances to teach several themes and to guide children to their self-understanding and their socialization process in order to become democratic and active citizens.

Βιβλιογραφία

- Βαϊρινού, Κωνσταντία & Καμαρούδης, Σταύρος (2004). Η ηθική και θρησκευτική αγωγή στο νηπιαγωγείο: Από την «Ηθική και θρησκευτική μόρφωση των παιδών» στα θρησκευτικά της διαθεματικής προσέγγισης. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης. *Ηθική και Θρησκευτική Ανάπτυξη και Αγωγή του Παιδιού. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, 14-15 Νοεμβρίου 2003* (σσ. 206-219). Ρέθυμνο.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί Σχεδιασμοί. Δημιουργικά Περιβάλλοντα Μάθησης*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Καραγιώργος, Δ. (2005) Στο Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρή, Γ. (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Ανάλεκτα. Τιμητικός Τόμος για το Βύρωνα Γ. Μασσιάλα*. Αθήνα: Ατραπός, σσ. 694-723.
- Κιτσαράς, Γ. (1998). *Προγράμματα Προσχολικής Αγωγής*. Ρέθυμνο: Έκδ. του συγγ.
- Κουτσουβάνου, Ε. (2002) *Οι Κοινωνικές Επιστήμες στη Προσχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Οδυσσεάς, Δ' έκδ.
- Ντολιοπούλου, Ε. & Σουσιλόγλου, Κ. (2007). Απόψεις νηπιαγωγών για την εφαρμογή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το νηπιαγωγείο. *Ερευνώντας τον Κόσμο του Παιδιού*, 7, σσ. 123-149.
- Ντολιοπούλου, Έλση, Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μαρία, Ζαφειριάδου, Ανδρομάχη, Αλεξιά, Κλεοπάτρα, Βότση, Άννα & Καραντάλη, Μαρία (2007). Κριτική ανάλυση του Οδηγού Νηπιαγωγού. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 149, σσ. 51-63.
- Ντολιοπούλου, Έλση, (2008). Απόψεις νηπιαγωγών για την εφαρμογή του Οδηγού Νηπιαγωγών. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 153, σσ. 165-180.
- Οικονομίδης, Βασίλειος (2009). Το νηπιαγωγείο ως χώρος διαμόρφωσης του δημοκρατικού πολίτη και εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα. Στο Οικονομίδης, Β & Ελευθεράκης, Θ. (Επιμ.) *Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα*. Αθήνα: Ατραπός.
- Πανταζής, Σπύρος (2006). *Διαπολιτισμική Αγωγή στο Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Πανταζής, Σπύρος & Σακελλαρίου, Μαρία (2005). *Προσχολική Παιδαγωγική. Προβληματισμοί – Προτάσεις*. Αθήνα: Ατραπός.
- Στραταριδάκη, Άννα. (2006). *Η Ιστορία στην Προσχολική Εκπαίδευση. Θεωρητικές Θέσεις και Ενδεικτικές Εφαρμογές*. Ηράκλειο: Έκδ. της συγγ.
- Σφυρόερα, Μ. (2002). *Διαθεματική Προσέγγιση της Γνώσης*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων –Κλειδιά και Αντικλειδιά.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.)

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

- (2002α). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Π.Ι.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.) (2002β). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για Δημοτικό – Γυμνάσιο*. Αθήνα: Π.Ι.
- Χρυσαφίδης, Κ. (2009). *Διαθεματική Προσέγγιση της Γνώσης*. Αθήνα: Δίπτυχο
- Allen, Rodney. (1996). "Introduction: What should we teach in Social Studies and why?" In B. Massialas & R. Allen (Eds.) *Crucial Issues in Teaching Social Studies K – 12*. Belmont: Wadsworth.
- Martorella, Peter. (1994). *Social Studies for Elementary School Children. Developing Young Citizens*. New Jersey: Merrill.
- Pahl, Ronald. (1996). Digital technology and Social Studies. In B. Massialas & R. Allen (Eds.) *Crucial Issues in Teaching Social Studies K – 12*. Belmont: Wadsworth.
- Pluckrose, Henry. (1993). *Children learning History*. Herts: Simon & Schuster Education.
- Seefeldt, Carol (2005). *How to Work with Standards in the Early Childhood Classroom*. New York: Teachers College Press.
- Spodek, Bernarrd. (1969). Developing Social Science concepts in the Kindergarten. In W. Herman (Ed.). *Current Research in Elementary School Social Studies*. Toronto: Macmillan.
- Willen, William. (1996). Thinking skills instruction in Social Studies classrooms. In B. Massialas & R. Allen (Eds.) *Crucial Issues in Teaching Social Studies K – 12*. Belmont: Wadsworth.

Βασίλειος Οικονομίδης

Επίκουρος Καθηγητής

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης,

Πανεπιστήμιο Κρήτης Πανεπιστημιούπολη Γάλλου, Ρέθυμνο 74100

e-mail:vasoikon@yahoo.com

τηλ: 28310- 77657, 28210-51868, κιν. 697-4324979

Το ζήτημα των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των Σχολικών Εγχειριδίων είναι πάντα επίκαιρο και φλέγον και απασχολεί ιδιαίτερα τις ανθρώπινες κοινωνίες και οπωσδήποτε τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, γιατί από τις απαντήσεις που θα δοθούν, θα εξαρτηθεί τόσο η ποιότητα της εκπαίδευσης, όσο και ο τύπος του πολίτη που επιδιώκει να διαπλάσει κάθε κοινωνία.

Βασικά ερωτήματα που προκύπτουν από ένα τέτοιο ζήτημα είναι: «Τι πρέπει να διδάσκεται σήμερα στα σχολεία;», «Με ποια κριτήρια πρέπει να σχεδιάζονται, να γράφονται και να εκτυπώνονται τα σχολικά εγχειρίδια, ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στους σκοπούς του εκάστοτε ισχύοντος Αναλυτικού Προγράμματος;».

Με τις μελέτες που δημοσιεύονται εδώ δίνονται ουσιαστικές και έγκυρες απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, οι οποίες προάγουν τις Επιστήμες της Αγωγής και αποτελούν συμβολή στη βελτίωση του μαθησιακού αποτελέσματος στην ελληνική Εκπαίδευση.

ISBN [SET] 978-960-99909-0-5
ISBN 978-960-99909-1-2

9 789609 990912 >